

Gospodarske skušnje.

Da kokoši pozimi rade jajca ležejo.

Amerikanci, ki so pravi mojstri o gospodarskih skušnjah, dajejo potem med hrano zmletega popra (ali pa zmlete paprike); navadno vsake tri dni eno majhno žličico 12 kokošim, ki se pa mora s hrano dobro pomešati. Poper ima enako moč, kakor velika kopriva, o kateri je uže davno znano, da po njej kokoši rade jajca ležejo. Al ker sta poper ali pa paprika močnejša in ju kokoši rade uživajo, zato se mora paziti, da se jim tega sredstva preveč ne daje in le toliko, kakor smo ravno rekli.

Malo znan vzrok, da včasih čebele mrjô.

Čebelarji večkrat, če čebele mrjô, mislijo, da mrjô zaradi tega, ker so kak strupen sok iz rastlin posrkale; al to je napačna misel, kajti čebele celó strupen sok znane lepe rastline acaleje srkajo, in iz tega soka strupen méd delajo, ki pa njim samim nič ne škoduje. Nasproti temu je čebelar Duhemin izkusil, da pride na čebele moljek (črvič) — to je celó majhna, samo z drobnogledom vidljiva živalica (acarus), katera se v čebelo zarije tako, da umre. Ta moljek se pogostoma nahaja na solnčnici in prav verjetno je, da na tej rastlini živi in od nje na čebele zleze.

Gospodarske novice.

* Iz primorske drevesnice, kakor druga leta, tako se tudi letos dobi za plačilo pa tudi brezplačno 1 milijon in 80.847 črnega gozdnega lesa (smrekovine, borovine, jelovine itd.), 428.746 listnatih dreves in pa 13.300 sadnega drevja. C. k. ministerstvo kmetijstva je določilo ceno, po kateri naj se prodaja to drevje posameznim gospodarjem ali pa občinam, pa je dovolilo tudi, da se sme revnim občinam in posameznim gospodarjem, ki želijo gozd zarediti, tudi brezplačno dati. Kdor tedaj želi enega ali drugega drevja iz te c. k. velike primorske drevesnice dobiti za plačilo ali pa brezplačno, naj se obrne do c. k. vlade (k. k. Statthaltereii) v Trstu.

* Hranilnice v Avstriji so se od leta 1870. znatno pomnožile. Leta 1870. bilo jih je v Avstriji 193, leta 1878. uže 319. Takrat so šteli hranilnih knjižic še 927.209, lani pa 1 milijon in 424.388, takrat bilo je vložnih 285 milijonov in 706.689 gold., lani 648 milijonov in 617.547 gold. Reservnega fonda bilo je takrat 16 milijonov in 506.754 gold., lani 33 milijonov in 385.484 gold. Do leta 1875. se je vlagalo zmiraj več, kakor izjemalo, potem se je na slabo obrnilo; vendar toliko še se ni izjemavalo, da bi ne bilo več obrestnih denarjev nevzdignjenih v hranilnici ostalo. Lani na pr. so ljudje vložili 185 milijonov in 142.490 gold., a izjemali 191 milijonov in 227.394 gold., nevzdignjenih obrestí pa je ostalo 29 milijonov in 678.092 gold. Zato se more reči, da so lani vendar zopet več vložili, nego izvzeli. Prejetega denarja so hranilnice proti vknjiženju (intabulaciji) izposodile 62 odstotkov, na vrednostne papirje 14 odstotkov in 1 odstotek na posestva, ostali denar je ali v blagajnicah ali pa se je na menjice itd. oddal.

Národno blagó.

Spisuje Davorin Trstenjak.

I.

Žale žene.

Po Koroškem, dalje na Štirskem, in sicer po edinem Pohorji in njegovih panogah, ter v Solčavi (Sulzbach) so med narodom znana mitična bitja z imenom „žale žene“. Prvi je bil naš slavni Urban Jarnik, ki je ime zapisal in jih tolmačil v „Nymphe“.

Vendar dozdeva se mi, da Jarnik imena ni prav slišal, jaz sem našel oblike: žale žene, žalke, želke, žel-žene, in v teh oblikah so mi imena sporočili tudi profesor Brelih iz Ribnice na Pohorji, prof. Štifter in kmet Ložekar, oba rodod iz Solčave. Slednji mi je tudi priobčil, da žale žene, žalke, želke najrajši prebivajo v pečevnatih duplah blizo vodá, — pri jezereh, tam se kopljejo, umivajo svoja krasna lica in češje si svoje zlatožolte vlasi.

Krasne so te device, ljudem usmiljene, katerim ponoči oplejejo lán, požanejo pšenico, če kmet ne more dela sam opraviti, varujejo otroke, katere matere na njivah same pustijo, da jih ne odnese orel v svoje gujzdo. Lepo pojejo, posebno o mesečnem svitu; blagoslovijo planinskim pastirjem čredo in storé, da krave imajo obilo mleka. Kravam prinašajo z visokih planin posebno travo, katera povžita jim napolni vimena z obilnim mlekom. Žale žene, žalke, želke se zaljubijo rade v zale fante, pastirje, lovce, in jih vabijo k sebi s čarobnim svojim petjem. Enkrat se je nek lovec zaljubil v žalko, ki mu je povila neskončno lepega otroka, katerega je žalka koj po porodu nesla v svoje krasno poslopje, katero stoji v globlini jezera. Potem pride nazaj, pelje lovca varno po najviših rtih gorá, privabi mu srn in jelenov, da jih je nastrelil labko, kolikor mu ljubo. Ko lovčeva žena zgreši svojega možá, gre ga iskat, in izvé po planinskih pastirjih, da je v dupli pri Žalki. Stopi v parmo (v Solčavi: parma = Felsgrotte), posvari možá in žalo ženo, ta pa jej dá zlat pojas, in reče, naj se ne jezi, možu ni se nič zgodilo, naj si le pojas opase, in lahko moža zopet nazaj vzame. Ko si je žena zlati pojas opasala, razpokne žena, in žalka skoči z lovcem v jezero, in ni ju bilo več videti.

Znamenita je v tej pravljici ta okoliščina, da tudi v slovenski basni ima pojas, kakor v škandinavskem mitu, po katerem Thor, kedar si pojas opase, vse raznese, — posebno moč.

Kaj pomenjajo imena: žale žene, žalke, želke?

Jaz teh imen ne morem iz nobenega drugega temata izvajati, nego iz onega, iz katerega so staroslovenske besede: žal-ati, žel-ati, cupere, desiderare, ruski: žal-ov-at, ljubiti, imeti v milosti.

Prvotni pomen arijanske prakorenike: gar-gal-žal, je: goretí; iz tega so se izobrazili pomeni: želja s sorodno nemško: Gier, Be-gier-de, gierig, gorenja — der Inbrunnst, in ime: žala — žal-ka — žel-ka odgovarja gršk. χαρᾶ — χαριτες, katero se izvaja iz iste korenike: ghar, — sansk. haryati iz gharyati, gern haben, lieben, — litovski: gëreti, gern haben, gotišk. geiran, begehren.

Nemški mitologi in tudi nekateri slovenski pisatelji so hoteli v naših žalakah najti tirolsko-nemške: „sâlige Fräulein“, a vendar jaz trdim, da tirolske „sâligen Fräulein“ utegnejo slovenskega početka biti, in so mitični ostanki iz onih časov, ko so historično gotovo na Tirolskem bivali Sloveni. Za mojo misel govori ta okoliščina, da je domovina teh „sâligen Fräu-

lein“ dolina Puster in Zillertal, in Vintschgau, in da druga nemška plemena teh mitičnih bitij ne poznajo.

Nekateri tirolski zbiratelji narodnih pravljic, kakor Ritter von Alpenburg, so začeli pisati: „seligen Fräulein“, pa brez vsega razloga, tirolsko ljudstvo jih imenuje Salgfräulein, die Salge. V gornjem Vintschgau je še gora, ki se veli „die Salge“, in ljudstvo pripoveduje, da so tam Salgfräulein stanovale, zato je J. Zingerle prav storil, da zmerom piše „Sâlgfräulein“.

Tirolske povesti imajo tudi s slovenskimi enak značaj, tudi one popevajo, vabijo pastirje in lovce, branijo otroke in pridejo pozimi v kmečke hiše prest (glej Zingerle „Sagen und Märchen aus Tirol“ Nr. 23—27). Ne razumem tudi, kako bile bi na Pohorje prišle nemške pravljice, med tem, ko je na Tirolskem še ostalo mnogo družih običajev, besed in imen slovenskih. Tako Tirolci poznajo vampire (Zingerle l. c. 39), katere le nahajamo med Slovani, Vlahi (Rumuni) in Novogrki.*)

Zingerle omenja nekega zlega bitja: Dschedra-wee, in po Koroškem poznajo strašilo otrok: čodrav ded, čodrav = kodrav, crispus.

Sovražnik žalk je divji mož. Prof. Štifter in kmet Ložekar poročata, da divji mož rad preganja žale žene — žalke — želke. On jim skalí jezero, če se kopljejo, vzame batino, in če te nima, zmekne smreko in zapodí žalke. Če jih vloví, jih razčesne, kakor paječino. Iste pravljice imajo Tirolci, zato pritrdim Mannhardtu, kateri v „sâlgfräulein“ nahaja personificirane megle, v divjem možu pa — vihar, ki megle razžene.

Tudi poznamenovanje: sâlig, selig, felix, beatus, srečen, ni prikladno naturi teh mitičnih bitij. One niso srečne, ker v divjem možu imajo svojega sovražnika.

Da tirolske „Salgen“ niso germanskega početka, pričuje ta okoliščina, da niti najbližnji nemški sosedje, kakor Švabi, Bavarci in Švicarji jih ne poznajo, in še po Tirolskem so pravljice o „Salgah“ najbolje v onem okrožji znane, v katerem nahajamo največ ostankov slovenskega jezika.

Jarnikova pisava „želik-žena“ mi se dozdeva popačena, jaz sem slišal: želk-žena, to je: želka-žena, ker korotanski Slovenci vokale na koncu besed radi odbacnejo, tudi žel-žena, in ta oblika me opominja na srbske „debel-guza, šaren-gača, crven-kapa itd. Poskusil še bom razložiti, zakaj se ta mitična bitja velijo „žale žene, žalke — želke“? Tudi jaz, kakor Mannhardt v njih spoznavam personificirane megle.

Zima, zimski demoni, zimski vihar = divji mož, zapre kraljestvo luči, zakrije solnce, le včasih se odprejo vrata lučnega kraljestva, ta čas, kedar se solnce skoz goste zimske megle prikaže, imenuje Nemeč: „Wunschstunde“.

Razume se samo ob sebi, da si je v paganskih časih ljudstvo ravno tako želelo začetka kraljestva svetlobe — mladoletja — mladoletnega solnca, kakor še sedaj. Stvarilo si je tedaj posebna božanska bitja, ka-

tera so pripeljala zaželjeno dôbo, ko je moglo obdelovati polje, pasti čreda itd. To dobo so oznanovale svitle, tenke mladoletne solncem presijane megle, in te je ljudstvo napolnilo z ženskimi božjimi bitji, in ker se je njihov prihod močno v vsaki zimi zaželjeval, dalo jim je ljudstvo ime: žale — žele žene, žalke — želke, die Ersehnten, die Erwünschten, die Wunschweiber, in če uže Tirolci dokazujejo domačnost in nemštvo svojih „sâligen — Salgfräulein“, vendar mi ne morejo prevreči domačnosti in slostva naših „žalk — želk“.

Staritrg pri Slovenjem Gradcu 8. listopada 1879.

Slovansko slovstvo.

* *Pčelarstvo*. Za občo in školsku porabo priredio J. E. Tomić. Sa 57 slika. U Zagrebu. Nakladom dalm. hrv. slav. zemaljske vlade. 1879.

Pod tem naslovom nam je iz Zagreba došla knjiga, katera v istini vrlo izpolnuje, kar njen naslov na čelu obeta, namreč, da je namenjena ne le samo učeči se mladini, temveč tudi praktičnim čebelarjem. Razjasnena s 57 ličnimi slikami čebelarskega orodja in družih stvari, večinoma vzeti iz bar. Ročičeve (rekte Rothschildove) knjige je sestavljena po najboljih čebelarskih novjših knjigah, pa tudi pisana v lepi in lahko umevni hrvaščini. Razdeljena je na 6 oddelkov, katerim na čelo je postavljena zgodovina čebelarstva, ki se pričinja z najstarejšimi časi in sega do najnovejše dôbe. V tej zgodovini nahajamo s častjo imenovanega našega rojaka Antona Janžo, pa tudi po pravici grajano našo kranjsko in štajarsko deželo zaradi tega, da se v kljub vsemu prizadevanju kmetijske družbe kranjske in čebelarskega našega društva pri naših čebelarjih premalo nahaja premakljivih satnikov, ki so jedro bolje čebeloreje. V 6 oddelkih, katerih prvi govori o prirodopisu čebele in o vsem, kar se z njim sklada, razklada pisatelj od konca do kraja vse, kar je praktičnemu čebelarju vedeti treba, da umno čebelari in stojí na vrhuncu današnjega znanstva. Vsakako so s to knjigo, na svetlo dano po naročilu sl. deželne vlade hrvatske, hrvatski čebelarji dobili izvrstno knjigo v roko, katerim jo toplo priporočamo, za našo stran pa željo izrekamo, naj bi naše cenjeno čebelarsko društvo tudi za slovenske čebelarje na svetlo spravilo enako knjižico, za katero po prijaznosti gosp. Tomića in barona Rothschilda utegne dobiti razjasnilne lesoreze.

* *Anton Mart. Slomšeka zbrani spisi*. Tretja knjiga: Životopisi. Zbral, uredil in izdal Mih. Lendovšek, ptujski vikarij.

Kdor vé, kako izvrstno je znal nepozabljivi naš Slomšek pisati životopise — in kdo bi tega ne vedel, ki se je bavil s slovstvom slovenskim uže pred 30 leti — bo vesel pozdravil to tretjo knjigo, katera obsega na 24 pôlah 21 življenjepisov, med katerimi nahajamo življenjepise Ahacelnov, Staničev, Japelnov, Krenov, Radeckijev in drugih. Slomšek pa si ni izbiral za predmet svojih spisov le imenitnih mož, temuč je segal tudi v borne bajtice poštenih kmetov. Zato nahaja vsak čitatelj v tej knjigi kaj, kar mu je pred vsem drago. Naj tedaj rodoljubi obilo sežejo po tej knjigi, katera se dobiva po vseh večih slovenskih mestih in kateri cena je le 60 kr., da je ne zadene ona nemila osoda, ki je zadela prvo in drugo, katerih se še vedno ni razprodalo toliko, da bi se tiskarnici bili povrnili vsi stroški. Prečastiti vrednik se ves žrtvuje blagemu namenu, da bi spravil vsa dela Slomšekova v 15 knjigah na beli dan in tako ve-

*) V letošnjem programu gimnazija briksenskega je veleučeni gospod ravnatelj dr. Mitterrutzner napisal izvrsten članek: „Slawisches aus Pusterthal“, v katerem srečno razlaga topična in rodbinska imena. Jaz sem iz Schöpfovega „Tirolisches Idiotikon“ nabral 150 čisto slovenskih besed, prof. dr. Mitterrutzner, universitetni prof. dr. B. Jülg v Innsbruku, prof. dr. Bidermann v Gradcu, kateri so moj rokopis prebrali, so mi poslali jako pohvalna pisma. Profesor dr. Bidermann je našel slovanske običaje tje do mesta Imst! Pis.